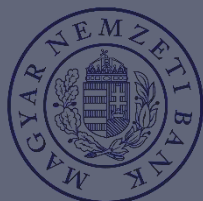

SOPRONI
EGYETEM

LÁMFALUSSY SÁNDOR
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI
KAR

A konferenciát támogatta / Supported by:
Magyar Nemzeti Bank (MNB)
/ Hungarian National Bank (MNB)

NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS KONFERENCIA A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE ALKALMÁBÓL

International Scientific Conference
on the Occasion of the Hungarian
Science Festival

Sopron, 2021. november 4.
4 November 2021, Sopron

**PANDÉMIA – FENNTARTHATÓ GAZDÁLKODÁS
– KÖRNYEZETTUDATOSSÁG / PANDEMIC
– SUSTAINABLE MANAGEMENT – ENVIRONMENTAL AWARENESS
KONFERENCIAKÖTET / Conference Proceedings**

Szerkesztette / Edited by: OBÁDOVICS Csilla, RESPERGER Richárd, SZÉLES Zsuzsanna

Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából /
International Scientific Conference on the Occasion of the Hungarian Science Festival

Sopron, 2021. november 4. / 4 November 2021, Sopron

**PANDÉMIA – FENNTARTHATÓ GAZDÁLKODÁS
– KÖRNYEZETTUDATOSSÁG /
PANDEMIC – SUSTAINABLE MANAGEMENT
– ENVIRONMENTAL AWARENESS**

KONFERENCIAKÖTET /
Conference Proceedings

(LEKTORÁLT TANULMÁNYOK / PEER-REVIEWED STUDIES)

Szerkesztette / Edited by:
OBÁDOVICS Csilla, RESPERGER Richárd, SZÉLES Zsuzsanna

SOPRONI EGYETEM KIADÓ /
UNIVERSITY OF SOPRON PRESS

SOPRON, 2022

**Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából /
International Scientific Conference on the Occasion of the Hungarian Science Festival**

Sopron, 2021. november 4. / 4 November 2021, Sopron

Mottó / Motto: „Tudomány: iránytű az élhető jövőhöz” / „Science: a Compass For a Livable Future”

Szervező / Organizer: A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány / For the Higher Education at Sopron Foundation

**A konferencia védnöke / Patron of the Conference:
Innovációs és Technológiai Minisztérium / Ministry for Innovation and Technology**

**Felelős kiadó / Executive Publisher: Prof. Dr. FÁBIÁN Attila
a Soproni Egyetem rektora / Rector of the University of Sopron**

**Szerkesztette / Edited by:
Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla, Dr. RESPERGER Richárd, Prof. Dr. SZÉLES Zsuzsanna**

A kötet tanulmányait lektorálták / Peer-reviewed by:
Dr. BARTÓK István, BAZSÓNÉ dr. BERTALAN Laura, Dr. BEDNÁRIK Éva, Dr. habil. BODNÁR Gabriella,
Dr. BRUDER Emese, Dr. HOSCHEK Mónika, Dr. habil. Eva JANČÍKOVÁ, Dr. JANDALA Csilla,
Dr. habil. KOLOSZÁR László, Dr. KÓPHÁZI Andrea, Dr. KOVÁCS Tamás, Prof. Dr. KULCSÁR László,
Prof. Dr. Markus MAU, Prof. Dr. Nicole MAU, Dr. MÉSZÁROS Katalin, Dr. NEDELKA Erzsébet,
Dr. NÉMETH Nikoletta, Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla, PAPPNÉ dr. VANCÓS Judit, Dr. habil. PAPP-VÁRY Árpád,
Dr. PATAKI László, Dr. PIRGER Tamás, Dr. RESPERGER Richárd, Dr. habil. SZABÓ Zoltán,
Prof. Dr. SZÉKELY Csaba, Prof. Dr. SZÉLES Zsuzsanna, Dr. SZÓKA Károly, Dr. TAKÁTS Alexandra

Tördelőszerkesztő / Layout Editor: TAKÁCS Eszter

Borítóterv / Cover Plan: ZSIDY Emese

ISBN 978-963-334-411-8 (pdf)

DOI: 10.35511/978-963-334-411-8

© Soproni Egyetem Kiadó / University of Sopron Press
Sopron, 2022 – Minden jog fenntartva.

SZERVEZŐK

Szervezők: A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány
Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar

A konferencia elnöke: Prof. Dr. SZÉLES Zsuzsanna PhD egyetemi tanár, dékán

Tudományos- és Szervező Bizottság:

elnök: Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla PhD egyetemi tanár, Doktori Iskola-vezető

tagok: Prof. Dr. FÁBIÁN Attila PhD egyetemi tanár, rektor

Prof. Dr. SZÉKELY Csaba DSc professor emeritus

Prof. Dr. KULCSÁR László CSc professor emeritus

Dr. habil. POGÁTSA Zoltán PhD egyetemi docens

Dr. habil. TÓTH Balázs István PhD egyetemi docens, igazgató

Dr. KERESZTES Gábor PhD egyetemi docens, dékánhelyettes

Dr. NEDELKA Erzsébet PhD egyetemi docens, dékánhelyettes

Dr. HOSCHEK Mónika PhD egyetemi docens, intézetigazgató

Dr. KOLOSZÁR László PhD egyetemi docens, intézetigazgató

Pappné dr. VANCSÓ Judit PhD egyetemi docens, intézetigazgató

Dr. KOVÁCS Tamás PhD egyetemi docens

Dr. RESPERGER Richárd PhD adjunktus, a konferencia titkára

ORGANIZERS

Organizers: For the Higher Education at Sopron Foundation
University of Sopron Alexandre Lamfalussy Faculty of Economics

President of the Conference: Prof. Dr. Zsuzsanna SZÉLES PhD Professor, Dean

Scientific and Organizing Committee:

chair: Prof. Dr. Csilla OBÁDOVICS PhD Professor, Head of the Doctoral School

members: Prof. Dr. Attila FÁBIÁN PhD Professor, Rector

Prof. Dr. Csaba SZÉKELY DSc Professor Emeritus

Prof. Dr. László KULCSÁR CSc Professor Emeritus

Dr. habil. Zoltán POGÁTSA PhD Associate Professor

Dr. habil. Balázs István TÓTH PhD Associate Professor, Director

Dr. Gábor KERESZTES PhD Associate Professor, Vice Dean

Dr. Erzsébet NEDELKA PhD Associate Professor, Vice Dean

Dr. Mónika HOSCHEK PhD Associate Professor, Director of Institute

Dr. László KOLOSZÁR PhD Associate Professor, Director of Institute

Dr. Judit PAPP-VANCSÓ PhD Associate Professor, Director of Institute

Dr. Tamás KOVÁCS PhD Associate Professor

Dr. Richárd RESPERGER PhD Assistant Professor, Secretary of the Conf.

TARTALOMJEGYZÉK / CONTENTS

Plenáris előadások

Plenary Lectures

Sustainability and Higher Education from a Three-dimensional Perspective <i>Dr. Rita LUKÁCS</i>	10
A jövő vezetőinek társadalmi felelősségvállalási attitűd vizsgálata <i>Examination of Future Leaders' Social Responsibility Attitude</i> <i>Dr. NÉMETH Patrícia – KASZA Lajos</i>	20

1. szekció: Versenyképesség és fenntartható gazdálkodás

Session 1: Competitiveness and Sustainable Management

Challenges and Chances for the Social and Economic Development of a Russian Border Region (the Case of the Samara Region) <i>Prof. Dr. Galina KHMELEVA – Dr. Marina KURNIKOVA</i>	33
Soy Supply and Organic Requirements for more Authenticity <i>Dr. Caspar VON DER CRONE – Prof. Dr. Nicole MAU</i>	41
The Impact of Artificial Intelligence on Leadership in the Corona Crisis <i>Thomas SOLDERITS</i>	51
Environmental Sustainability as a Strategic Reason for the Investment in Industry 4.0: The Difference between SMEs and Large Companies <i>Mohamed EL MERROUN</i>	63
Supply Chain Resilience: Lessons Learned during the COVID-19 Outbreak and its Implications for the Future <i>Johannes LITZENBURGER – Prof. Dr. Nicole MAU – Prof. Dr. Markus MAU</i>	68

2. szekció: Turizmus, marketing

Session 2: Tourism, Marketing

Felelős márkakommunikáció a koronavírus idején <i>Responsible Brand Communication during the Coronavirus Pandemic Situation</i> <i>Dr. habil. PAPP-VÁRY Árpád – Dr. LUKÁCS Rita</i>	74
A digitális transzformáció megjelenése a divatipari értékesítési gyakorlatokban <i>The Appearance of the Digital Transformation in Sales Practices of the Fashion Industry</i> <i>VIZI Noémi</i>	84
A turizmus fenntarthatósága a pandémia után <i>Sustainability of Tourism after the Pandemic</i> <i>Dr. JANDALA Csilla – GÁL Pál Zoltán – Dr. BÖRÖCZ Lajos – DARÁZS Fanni</i>	96
Az „Alföld Slow térség” versenyképességének vizsgálata <i>Analysis of the Competitiveness of the „Alföld Slow Region”</i> <i>SZŐKE Tünde Mónika</i>	107
Aktív lovasturizmus Magyarországon és a Fertő-tájon <i>Active Equestrian Tourism in Hungary and at Fertő Landscape</i> <i>Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla</i>	119

3. szekció: Fenntarthatóság, környezettudatosság

Session 3: Sustainability, Environmental Awareness

A vállalkozói attitűd vizsgálata bibliometriai módszer segítségével <i>Examining the Entrepreneurial Attitude Composite Word using Bibliometrics</i> Dr. FEHÉR Helga – Dr. KOZMA Dorottya Edina	132
A fenntarthatóság környezeti elemeinek megjelenése a hazai nagyvállalatok gyakorlatában <i>The Emergence of Environmental Elements of Sustainability in the Practice of Large Hungarian Companies</i> Dr. KOZMA Dorottya Edina – BOSNYÁK-SIMON Nikolett	149
Járvány, környezettudatosság, fenntarthatóság – mémelméleti áttekintéssel <i>Pandemic, Environmental Awareness, Sustainability – with a Meme Theory Overview</i> Dr. DÓRY István	165
A home office és a szervezeti kultúra egymásra gyakorolt hatásai a magyarországi multinacionális vállalatoknál – Kutatási tervezet <i>Interactions between Home Office and Organizational Culture at Hungarian Multinational Companies – Research Project</i> IONESCU Astrid	168
A könyvvizsgálók személyisége <i>The Personality of a Good Auditor</i> Dr. NEDELKA Erzsébet – Dr. HEGEDŰS Mihály.....	177
A pandémia hatásainak kommunikációja a Budapesti Értéktőzsdén jegyzett vállalatoknál <i>Communication of the Effects of the Pandemic by Companies Listed on the Budapest Stock Exchange</i> Dr. BARTÓK István János	185

4. szekció: Vállalati döntések a koronavírus-járvány idején

Session 4: Corporate Decisions During the Coronavirus Pandemic

Corporate Strategy in a Disruptive Economic Environment – Foremost A Strategic Alignment Topic? Thorsten SCHMUDE	193
Sustainability and EU Law. Latest Tendencies in the Field of Public Participation in Environmental Matters Dr. Ágnes VÁRADI	207
How to Recover the Labor Force of the Tourism Industry after the Global Health Crisis? – A Study in Vietnam Thị Phương Thảo HOÀNG.....	215
The Impact of the Corona Pandemic on the Project Management Process in Jordan Noor Ahmad Mahmood ALKHUJERAT	228

5. szekció: Versenyképesség és fenntartható gazdálkodás

Session 5: Competitiveness and Sustainable Management

Is Urban Farming the Green Economy of the Future?! Investigation of the Sustainable Management of a Hungarian Startup Enterprise Zsuzsanna VARGA – Dr. habil. Etelka KATITS – Katinka MAGYARI – Dr. Ildikó PALÁNYI – Dr. Éva SZALKA	237
--	-----

Szakirodalmi áttekintés az amazóniai indián chagrák – őshonos agrárerdészeti rendszerek – ökológiai, társadalmi és gazdasági jelentőségéről <i>The Role of Indigenous Agroforestry Systems in the Conservation of the Amazon</i> LENTI Attila	252
Smart Development with Digital Intelligent Cities in Cross-Border Regions Tamás GYULAI – Prof. univ. Dr. Mariana NAGY – Raluca CIBU-BUZAC	264
Explaining Correlations of Digital Transformation and Adaptiveness in B2B Sales in Relation to Resilience Günther MAIER	278
Investor Strategy Decisions in Case of Project Implementation Attila LEGOZA	289
Lean Thinking Strategy Peter IMRICKSKO	296
The Impact of Working Capital Management on Firm Profitability: Evidence from Pakistan Ali Akbar SOHAIL – Abdul QUDDUS	303

6. szekció: Fenntarthatóság, környezettudatosság – marketing
Session 6: Sustainability, Environmental Awareness – Marketing

Társadalmi hatások és MI! <i>Social Impacts and AI!</i> Dr. KÓKUTI Tamás	312
A koronavírus járvány hatása a globális klímaváltozásra <i>Impact of the Coronavirus Epidemic on Global Climate Change</i> NEUMANNÉ VIRÁG Ildikó – Dr. KOZMA Dorottya Edina – Dr. MOLNÁRNÉ dr. BARNA Katalin	325
A márkaélmény és a tartalommarketing kapcsolata <i>The Relationship between Brand Experience and Content Marketing</i> HAJDU Gergő	341

7. szekció: Fenntartható pénzügyek
Session 7: Sustainable Finances

A hazai biztosítási piac a számok tükrében: díjbevétel, szerződésszám és foglalkoztatottak <i>The Domestic Insurance Market in the Light of the Figures: Premium Income, Contract Number and Employees</i> EKE Zsolt	359
A pandémia hatásainak módszertani kérdései a nyugdíjbiztonságra <i>The Methodological Issues of the Effects of the Pandemic on Pension Security</i> SZABÓ Zsolt Mihály	366
A sikeres fordulatkezelés záloga – a pénzügyi turnaround controlling rendszer alkalmazása a magyar cégvilágban <i>Connecting the Turnaround to Success – the Application of Financial Turnaround Controlling in the Hungarian Business World</i> Dr. habil. KATITS Etelka – MAGYARI Katinka – VARGA Zsuzsanna	379
Gördülékeny tervezésű fenntartható vagyonkezelés hosszú- és rövid távú empirikus ütköztető analízise, a legfrissebb kutatási eredmények függvényében <i>Rolling Planned Sustainable Asset Management, Long-term and Short-term Empirical Collision Analysis Depending on the Latest Research Results</i> Dr. CZIRÁKI Gábor	395

8. szekció: Versenyképesség – munkaerőpiac

Session 8: Competitiveness – Labour Market

Agrár vállalkozások jövedelmezőségét befolyásoló tényezők és az innováció további kutatási lehetőségei

Factors Affecting the Profitability of Agricultural Enterprises and Further Research Opportunities for Innovation

ANGYAL Viktória – VAJAI Balázs407

A hatékony ellátási lánc megvalósulásához szükséges kompetenciák hallgatói és munkaerőpiaci szemszögből

Competencies Required for the Implementation of an Efficient Supply Chain from the Perspectives of Students and the Labour Market

MUNKÁCSI Adrienn420

Versenyképesség madártávlatból: globális kihívások és EU-válaszok a XXI. században

Competitiveness from a Bird's Eye View: Global Challenges and EU Responses in the 21st Century

Dr. SZEMPLÉR Tamás442

Hajlékonyfalú csomagolóanyagok struktúrájának elemzése flexográfiai matt lakkozási technológia esetén

Analysis of the Matt Lacquering Structure of Flexible-walled Packaging Materials in the Case of Flexographic Printing Technology

VÁRZA Ferenc – Dr. habil. HORVÁTH Csaba – JOÓBNÉ dr. PREKLET Edina448

9. szekció: Poszter-előadások

Session 9: Poster Presentations

Egészségügyi innovációk Magyarországon – startup aspektus

Healthcare Innovations in Hungary – from the Point of View of Startups

VITÉZ-DURGULA Judit455

Modeling the Customs and Logistics Framework of International Integration Processes

Prof. Dr. Roman FEDORENKO471

A faiparban foglalkoztatottak motivációjának fenntartása a pandémia árnyékában

How to Keep Maintaining the Motivation of People Working in Wood Industry during Coronavirus

NÉMETH Miklós – Dr. TAKÁTS Alexandra476

Versenyképesség madártávlatból: globális kihívások és EU-válaszok a XXI. században

Competitiveness from a Bird's Eye View: Global Challenges and EU Responses in the 21st Century

Dr. SZEMLÉR Tamás PhD

tanszékvezető, habilitált egyetemi docens (Associate Professor, Head of Department)

Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar

Közgazdaságtani és Nemzetközi Gazdaságtani Tanszék

(University of Public Service, Faculty of Public Governance and International Studies, Hungary)

Absztrakt

A XXI. század során az Európai Unió (EU) már többször is megmutatta a gazdasági növekedéssel, a versenyképességgel és a fenntarthatósággal kapcsolatos ambícióit. A lisszaboni stratégia korlátai, amelyek elsősorban a pótlólagos (uniós) pénzügyi források hiányával, valamint a kötelezettségvállalások nem kötelező jellegével voltak kapcsolatosak, csak részleges sikertettek lehetővé. A 2008-as gazdasági világválság után az Európa 2020 stratégia – a meglévő uniós eszközökhöz való szervezettebb kapcsolódása ellenére – sem vezetett látványos sikerhez. 2020-ban a COVID-19 világválság okozta világméretű sokk életünk minden területét megváltoztatta. Ez alól az EU intézkedései sem jelentettek kivételt: a Next Generation EU olyan újdonság az európai integrációs folyamat történetében, amelynek akár hosszú távú hatása is lehet a további fejlődésre.

Kulcsszavak: versenyképesség, Európai Unió, lisszaboni stratégia, Európa 2020 stratégia, Next Generation EU

JEL-kódok: F15, F36, F42, H87

Abstract

Since the beginning of the 21st century, the European Union (EU) has several times demonstrated its ambitions related to economic growth, competitiveness and sustainability. The limitations of the Lisbon Strategy, related to the lack of additional (EU) financial resources as well as the non-obligatory nature of the commitments have resulted in only partial success. After the 2008 world economic crisis, the Europe 2020 Strategy – despite its more organic relationship to existing EU instruments – has led to no spectacular success, either. In 2020, the world-wide shock caused by the COVID-19 pandemic has changed all aspects of our life. This included EU actions, as well: the Next Generation EU instrument is a real novelty in the history of the European integration process, with potential long-term effects on its further development.

Keywords: competitiveness, European Union, Lisbon Strategy, Europe 2020 Strategy, Next Generation EU

JEL Codes: F15, F36, F42, H87

1. Bevezetés

Az európai integrációs folyamat egy nagyívű elképzelés megvalósítására irányuló, igen ambiciózus törekvés, amely a kezdetek (az Európai Szén- és Acélközösség megalakulása) óta eltelt hét évtized alatt számos területen látványos fejlődést mutatott fel, valamint számos – kisebb és nagyobb – válságot is túlélt. Ebben az összességében sikeres fejlődésben mindig is meghatározó szerepet kapott az integráció céljának, „missziójának” meghatározása, egyfajta jövőkép megfogalmazása. Ez a hozzáállás és az ennek köszönhető fejlődés tette lehetővé a francia-német

megbékélést, a vámunió gyors kiépítését, az egységes belső piac megvalósítását, vagy éppen az egységes valuta bevezetését.

Az eredmények ellenére az Európai Unió (EU) tagállamai továbbra is ambíciózusak maradtak azokon a területeken, amelyeken az előrelépés kevésbé volt látványos, valamint amelyeken új kihívások jelentek meg, veszélyeztetve a korábbi eredményeket is. A 21. században a világgazdaságban bekövetkezett súlyponteltolódás következtében (elsősorban, de nem csak Kína felemelkedése miatt) az EU-ban is központi fontosságúvá vált a gazdasági versenyképesség kérdése. 2000-től elindult a lisszaboni stratégia, amelynek deklarált célja az volt, hogy 2010-re az EU a világ legversenyképesebb régiójává váljon. Ezt követte az Európa 2020 stratégia, amely hatékony választ kívánt adni a pénzügyi és gazdasági világválságra, figyelembe véve egyúttal a fenntarthatóság egyre fontosabbá váló szempontjait is. Ezek a stratégiák csak korlátozott sikerrel jártak, azonban 2020-ban nem volt lehetőség alapos megbeszélésre és újratervezésre: a COVID-19 világjárvány megjelenése mindent felülírt. 2020-ban – a folyamatok szokásos sebességéhez viszonyítva igen gyorsan – az EU kidolgozta, majd elfogadta a Next Generation EU helyreállítási tervet, amely sok tekintetben eltér a fent említett két stratégiától.

Ebben a cikkben bemutatom a lisszaboni és az Európa 2020 stratégia legfontosabb vonásait, majd összehasonlítom azokat a Next Generation EU meghatározó jellemzőivel. Az elemzés alapján bemutatom, hogyan változik, illetve hosszabb távon hogyan változhat a COVID-19-sokk következtében a gazdasági növekedés, a versenyképesség és a fenntarthatóság célkitűzéseivel kapcsolatos átfogó uniós megközelítés. A bekövetkezett, illetve esetlegesen bekövetkező változások meghatározóak lehetnek az európai integráció egészének jövőbeli fejlődési pályája szempontjából is, beleértve akár a (kon)föderáció irányába történő fejlődés lehetőségét is; e lehetőségeket a záró megjegyzésekben tárgyalom.

2. A lisszaboni stratégia: komoly ambíciók valódi eszközök nélkül

Az EU 2000-ben indította útjára a lisszaboni stratégiát, amely 2010-re vonatkozó, pontosan számszerűsített célokat tartalmazott. E célkitűzések rendkívül ambíciózusak voltak – a stratégia többek között előírta azt, hogy az EU alig egy évtizeden belül a világ legversenyképesebb régiójává fejlődjön.

A stratégia három pilléren alapult: egy gazdasági, egy társadalmi és egy környezetvédelmi pilléren; a versenyképesség javításán túlmenően a foglalkoztatás és a társadalmi kohézió terén is jelentős előrelépést célzott meg.¹

A lisszaboni stratégia célkitűzéseinek relevanciája, újszerűsége és ambíciói ellenére óriási gyakorlati problémát jelentett, hogy a megvalósításhoz hiányoztak az – érdemi – uniós szintű eszközök. Ilyen eszközök létrehozása nem is volt az EU szándéka²: a stratégia végrehajtása a tagállamok feladata volt. A fellépések uniós szintű koordinációja korlátozott maradt; annak fő eszköze az úgynevezett nyitott koordinációs módszer (open method of coordination, OMC), amelynek hatékonyságát később gyakran megkérdőjelezték.³

Az elsősorban az ún. Kok-jelentés (High Level Group chaired by Wim Kok, 2004) megállapításaira épülő félidős áttekintés eredményeként a stratégia időtartamának második felére számos változtatást vezettek be.⁴ E változások ellenére a nemzeti gazdaságpolitikai intézkedések (amelyeket a folyamatosan aktualizált ún. nemzeti reformprogramokban foglaltak össze a tagállamok) továbbra is központi szereppel bírtak. Noha a koordináció rendszere valamelyest

¹ „The Union has today set itself a new strategic goal for the next decade: to become the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world, capable of sustainable economic growth with more and better jobs and greater social cohesion” (European Council, 2000).

² „No new process is needed. The existing Broad Economic Policy Guidelines and the Luxembourg, Cardiff and Cologne processes offer the necessary instruments, provided they are simplified and better coordinated, in particular through other Council formations contributing to the preparation by the ECOFIN Council of the Broad Economic Policy Guidelines” (European Council, 2000).

³ A nyitott koordinációs módszerről és az azt illető kritikákról l. Prpic, 2014.

⁴ E változások részletes leírását l.: European Council, 2005.

megerősödött, valamint a korrekciók lehetőségei is könnyebbé váltak, a megújult lisszaboni stratégia hatékonyságával kapcsolatban eltérőek a nézetek.

Bármilyen, a stratégia második „féldejére” vonatkozó egyértelmű álláspontot nehéz lenne bizonyítani, mivel a megújult lisszaboni stratégia nem élvezett hosszú nyugodt időszakot: 2008-tól a pénzügyi és gazdasági világválság felülírt minden korábbi várakozást és forgatókönyvet. Egy dolog azonban világos: nem meglepő módon az EU-nak nem sikerült 2010-re a világ legversenyképesebb régiójává válni.

A pénzügyi és gazdasági világválság felgyorsította a 2010-es lejáratahoz közeledő lisszaboni stratégia alapvető reformjáról való gondolkodást. E folyamat – ideértve a témával kapcsolatos nyilvános konzultációt is – eredményeként született meg az Európa 2020 stratégia.

3. Európa 2020: strukturáltabb, realistább, de...

Az Európai Bizottság 2010 márciusában hozta nyilvánosságra az Európa 2020 stratégiát (European Commission, 2010). A stratégia legfőbb újdonsága koherens felépítésében rejlett, amely három átfogó prioritást (intelligens növekedés; fenntartható növekedés; inkluzív növekedés), célkitűzéseket (aktualizálva és nagyobb számban, mint a lisszaboni stratégia) és a hét úgynevezett zászlóshajó kezdeményezést tartalmazott.⁵ A stratégiát az Európai Tanács véglegesítette és 2010. június 17-én hagyta jóvá (Európai Tanács, 2010).

Az Európai Bizottság ajánlása szerint a tagállamoknak az EU-szintű célkitűzéseket nemzeti célkitűzésekké és pályákká kell „lefordítaniuk” (Európai Bizottság, 2010, 3) – ez a megközelítés a megreformált lisszaboni stratégiával való folyamatosságot mutatja. A fő kérdések is változatlanok maradtak: reálisak-e a célok, valamint megfelelő rugalmasságot tesz-e lehetővé a rendszer?

A változtatások kezdetben optimizmusra adtak okot. Az Európa 2020 stratégia sokkal jobban és sokkal realisabban kezelte (vette figyelembe) a nemzetközi környezetet, mint elődje. Így a stratégia jobban beépült a globális folyamatokba, ami pozitív hatást gyakorolt a hét kiemelt (zászlóshajó) kezdeményezésre, amelyek fő specifikus és problémaorientált eszközei voltak. E kezdeményezések olyan területekre terjedtek ki, amelyek mind a hagyományos uniós politikákhoz, mind az Európa 2020 stratégia prioritásaihoz kapcsolódnak. Ez a koherens megközelítés jobb esélyeket ígért az összehangolt fellépésre, mint a lisszaboni stratégia.

Az Európa 2020 stratégia végrehajtása során a feladatok továbbra is az uniós és a nemzeti intézmények között oszlottak meg. A nemzeti stabilitási és konvergenciaprogramok, valamint a nemzeti reformprogramok integrálása a nemzeti költségvetési folyamatokba és az európai szemeszterbe növelte a stratégia koherenciáját. Az EU többéves pénzügyi keretével (multi-annual financial framework, MFF) is szoros kapcsolat jött létre: az Európai Bizottság 2014–2020 közötti többéves pénzügyi keretre vonatkozó eredeti javaslata az „A Budget for Europe 2020” címet viselte (Európai Bizottság, 2011).

Annak ellenére, hogy a költségvetési kiadási fejezetek elnevezés egyértelműen utalt az Európa 2020 prioritásaira, a költségvetésben nem különítették el többletösszegeket a stratégiára. A logika emögött az volt, hogy a (főleg hagyományos) kiadási tételeknél jelen kell lenniük a stratégiai szempontoknak. Ez természetesen korlátozta a stratégia lehetőségeit, mindennek ellenére fontos újdonság volt, hogy az EU költségvetése szorosan kötődött az Európa 2020 stratégiához.

Mindez azonban messze nem volt elégséges az áttöréshez. A 2010-es évek nagy részében Európának válságok sorozatával kellett megbirkóznia: a görög válsággal (és az eurózóna periferiáján lévő más kapcsolódó válságokkal), a tömeges migráció kezelésével, különös tekintettel és a tagállamok közötti megosztottságra a követendő politika tekintetében, a Brexittel és ennek következtében az európai integrációs folyamat újjáélesztésével. Végül, de nem utolsósorban:

⁵ A hét zászlóshajó kezdeményezés: Európai digitális menetrend; Innovatív Unió; Mozgásban az ifjúság; Fenntartható növekedés; Erőforrás-hatékony Európa; Iparpolitika a globalizáció korában; Inkluzív növekedés; Új készségek és munkahelyek menetrendje; Szegénység elleni európai platform.

ennek a viharos évtizednek a végén 2020 nem az Európa 2020 stratégia eredményeinek alapos értékelésének éve, hanem egy, az egyesült Európa történelmében korábban nem látott mértékű kihívással, a COVID-19-cel való szembenezés éve lett.

4. Next Generation EU: radikális válasz egy előre nem látott komoly kihívásra

A COVID-19 világjárvány 2020 elejétől sújtotta a világot, így Európát is. Az első intézkedések nemzeti (vagy esetenként szubnacionális) szinten történtek meg, de a közös, uniós szintű fellépés szükségessége kezdettől fogva egyértelmű volt. Az a tény, hogy a 2021–2027-es többéves pénzügyi keret épp tárgyalás alatt állt, jó lehetőséget adott a világjárvány utáni gazdasági újjáépítéssel kapcsolatos kiadások tervezésére.

Az Európai Bizottság és az Európai Tanács elnökei 2020. április 21-én bemutatták a fellendülés közös ütemtervét (European Commission – European Council, 2020). A dokumentum egyebek mellett kinyilvánította egy Marshall-terv típusú intézkedés szükségességét, kiemelve a következő többéves pénzügyi keret és az Európai Beruházási Bank szerepét annak megvalósításában (European Commission – European Council, 2020, 4).

Két nappal később az Európai Tanács tagjai megállapodtak egy uniós helyreállítási alap létrehozásáról, egyúttal felkérték az Európai Bizottságot, hogy tegyen részletes javaslatot ezzel kapcsolatban, tisztázva egyúttal az alap és a következő többéves pénzügyi keret viszonyát (European Council, 2020a). A tárgyalások hosszú sorozata után (nem csak az alappal, hanem a teljes többéves pénzügyi kerettel kapcsolatban) az EU vezetői az Európai Tanács 2020. július 17–21-i rendkívüli ülésén jutottak megállapodásra a gazdaságélénkítő csomagról és a többéves pénzügyi keretről.

Ez a megállapodás zöld utat jelentett egy összesen 1824,3 milliárd eurós (2018-as áron) csomag elfogadása felé; az összeg magában foglalja egyrészt, a többéves pénzügyi keretben szereplő összeget (1074,3 milliárd eurót), másrészt pedig a Next Generation EU (NGEU) program keretében rendelkezésre álló összeget (750 milliárd euró) (European Union, 2020). Az Európai Parlament előző napi hozzájárulását követően a Tanács 2021. december 17-én elfogadta a többéves pénzügyi keretről szóló rendeletet – a Next Generation EU-val együtt – a 2021–2027 közötti időszakra (Council of the European Union, 2020).

A legfontosabb újdonságot – egy korábban soha nem látott elemet az EU történetében – az Európai Tanács rendkívüli ülése következtetéseihez következő bekezdései ismertetik:

- „A5. Az NGEU-hoz a Bizottság a saját forrásokról szóló határozatban felhatalmazást kap arra, hogy az Unió nevében 2018-as áron 750 milliárd EUR összeg erejéig hitelt vegyen fel a tőkepiacokon; az új nettó hitelfelvétel legkésőbb 2026 végén megszűnik. Az Unió a tőkepiacokon felvett hitelt kizárólag a Covid19-válság következményeinek kezelésére használhatja fel.
- A6. A felvett hitel 2018-as áron legfeljebb 360 milliárd EUR összegű kölcsönökre és 2018-as áron legfeljebb 390 milliárd EUR összegű kiadásokra használható fel.
- A7. A visszafizetést a hatékony és eredményes pénzgazdálkodás elvével összhangban úgy kell ütemezni, hogy 2058. december 31-ig biztosítsa a tartozások folyamatos és kiszámítható csökkenését. A tervek szerint kamatfizetésre fordítandó, de igénybe nem vett összegeket előtörlesztésre kell felhasználni a 2021–2027-es többéves pénzügyi keret időszakának vége előtt, minimális összeggel, amely e szintet túllépve növelhető, amennyiben addigra új saját források bevezetésére kerül sor.”

Ahogy a fent idézett mondatokból is kitűnik, az új kezdeményezés a tagállamok hosszú távú közös hitelfelvételi tevékenységét is magába foglalja. A jelenlegi helyzet előtt a közös hitelfelvétel olyan dolog volt, amellyel kapcsolatban a tagországok még komoly vitára sem voltak nyitottak. Ugyancsak újdonság a visszafizetés időtávja: az akár csaknem négy évtized múlva jelentkező pénzügyi kötelezettségek valóban hosszú távú elkötelezettséget jelentenek. Ezt a két szempontot hozzáadva ahhoz a már említett tényhez, hogy a 2021 és 2027 közötti időszakban az EU-nak összesen körülbelül 1,8 milliárd eurója lesz (a GNI-jének közel 1,8%-a (szemben a két korábbi többéves pénzügyi keretben a GNI kb. 1%-ával), akkor egyértelmű,

hogy komoly előrelépés történt. Az 1. táblázatban összehasonlítva mutatom be a lisszaboni stratégia, az Európa 2020 stratégia és a Next Generation EU néhány fő jellemzőjét.

1. táblázat: A lisszaboni stratégia, az Európa 2020 és a Next Generation EU – összehasonlítás

	Lisszaboni stratégia	Európa 2020	Next Generation EU
<i>Fő ok</i>	Növekvő verseny	Növekvő verseny + a pénzügyi és gazdasági világválság hatásai	A COVID-19-járvány okozta sokk
<i>Fő cél</i>	A versenyképesség növelése	A versenyképesség növelése	A gazdasági helyreállítás megtámogatása
<i>Időtáv</i>	10 év	10 év	Max. 6 év (hitelfelvétel); max. 38 év (törlesztés)
<i>Az EU szerepe</i>	Koordináció	Koordináció (megerősített; egyéb területeken is fellelhető ("GMU 2.0"))	Koordináció + finanszírozás
<i>Finanszírozás</i>	Tagországok	Tagországok + már létező EU-költségvetési tételek	EU költségvetés + Next Generation EU (EU-szintű hosszú távú hitelfelvétel)
<i>Siker</i>	Korlátozott	Korlátozott	???

Forrás: A szerző szerkesztése

Természetesen az 1. táblázatban közölt információk sok tekintetben finomíthatók (ez a szerző jövőbeni kutatási tevékenységének egyik tervezett tárgya); e helyen csak arra utalok, hogy mindhárom programban fontos (és folyamatosan növekvő) szerepet kapnak a környezetvédelmi szempontok.

5. Záró megjegyzések

Az új évezred első két évtizedében az EU néhány igen fontos (és részben teljesen új) kihívással szembesült. A jelen tanulmányban bemutatott három program e kihívásokra adott reakciónak tekinthető. A programokat összevetve az uniós fellépés bizonyos fejlődését láthatjuk: a tagállamok közötti koordináció erősödését, a programok egyre nagyobb beágyazódását az EU távlati terveibe, valamint az akciók finanszírozásának fejlődését a programok keretében.

Az áttekintésből kitűnik, hogy két évtizednyi óvatosságot követően egy külső megrázkódtatás volt az, amely sok szempontból egyértelműen és jelentősen előre mozdította az EU-t. A Next Generation EU, mint láttuk, teljesen új elemekkel rendelkezik; különösen annak finanszírozása (beleértve a tagállamok közös hitelfelvételi tevékenységét is) olyan dolog, amely elképzelhetetlen lett volna a COVID-19 sokk előtt. A választott irány döntő jelentőségű lehet a Brexit utáni EU fejlődése szempontjából: az akciók sikerességének mértéke az európai integrációs folyamat alakulása szempontjából is meghatározó lehet a következő évtizedekben.

Míg a Lisszaboni Stratégia és az Európa 2020 Stratégia nem okozott „földcsuszamlást” az integrációs folyamat fejlődésében, a Next Generation EU-nak megvan az esélye rá, hogy ezt megteheti, vagy legalábbis elindítsa. Ha a program sikeresnek bizonyul, az (a közvetlen cél, a helyreállítás sikerén túl) kiutat jelenthet a Brexitet követő integrációs zsákutcából, s akár az EU fokozottabb föderalizációjához vezethet. Természetesen egy ilyen fejleménynek számos politikai és gazdasági feltétele is van, de ezek ismeretében sem szabad alábecsülni a Next Generation EU újszerűségének jelentőségét.

Irodalomjegyzék

Council of the European Union (2020): *Multiannual financial framework for 2021-2027 adopted*.

Utolsó letöltés: 2021. december 5. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/17/multiannual-financial-framework-for-2021-2027-adopted/>

Európai Tanács (2020): Az Európai Tanács következtetései, 2020. július 17–21. Utolsó letöltés: 2021. december 5. <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/07/21/european-council-conclusions-17-21-july-2020/>

- European Commission (2010): *Communication from the Commission: Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, European Commission, Brussels, 3.3.2010, COM(2010) 2020 final.
- European Commission (2011): *A Budget For Europe 2020 – Part I – Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*, COM(2011), 500/I final.
- European Commission and European Council (2020): *A Roadmap for Recovery. Towards a more resilient, sustainable and fair Europe*. Utolsó letöltés: 2021. december 5.
<https://www.consilium.europa.eu/media/43384/roadmap-for-recovery-final-21-04-2020.pdf>
- European Council (2000): *Presidency Conclusions*, Lisbon European Council, 23 and 24 March 2000. Utolsó letöltés: 2021. december 5.
https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm
- European Council (2005): *Presidency Conclusions*. Brussels European Council, 22 and 23 March 2005. Utolsó letöltés: 2021. december 5.
https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/84335.pdf
- European Council (2010): *Conclusions*. European Council, 17 June 2010. Utolsó letöltés: 2021. december 5. https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/115346.pdf
- European Council (2020a): *Conclusions of the President of the European Council following the video conference of the members of the European Council*. 23 April 2020. Utolsó letöltés: 2021. december 5. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/04/23/conclusions-by-president-charles-michel-following-the-video-conference-with-members-of-the-european-council-on-23-april-2020/>
- European Council (2020b): *Conclusions*. Special meeting of the European Council (17, 18, 19, 20 and 21 July 2020), EUCO 10/20, CO EUR 8, CONCL 4. Utolsó letöltés: 2021. december 5.
<https://www.consilium.europa.eu/media/45109/210720-euco-final-conclusions-en.pdf>
- High Level Group chaired by Wim Kok (2004): *Facing the challenge: the Lisbon strategy for growth and employment*. Report from the High Level Group chaired by Wim Kok, November 2004. Utolsó letöltés: 2021. december 5. ISBN: 92-894-7054-2
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/88b6bc81-e3ad-4156-960f-f549369aa9d4>
- Prpic, M. (2014): *The Open Method of Coordination*. European Parliamentary Research Service. Utolsó letöltés: 2021. december 5. <https://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-AaG-542142-Open-Method-of-Coordination-FINAL.pdf>